

královské hodnosti, paradoxně bez odporu elit, a pokusil se vydláždít cestu k trůnu jednomu ze svých synů. Obecně však měl vývoj ve středověčochodní Evropě směřovat k seniorátu, tedy vlastně nepřímo zpět k potvrzení dynastického charismatu a práva na vládu kteréhokoli z členů dynastie.

Celkově se jeví výklad ve třetí kapitole nejméně analytický a není vždy snadné sledovat, kam autor přesně míří – zřetelně to totiž formuluje až v samotném závěru. V případě Uher bych byl skeptický, zda paralely nadále fungují – komparativní metoda, již autor dříve s úspěchem využil, by totiž neměla sloužit jen k postižení shod, ale měla by dát rovněž vyniknout rozdílům. Ty ovšem autor záměrně pomíjí. Přitom se zdá, že se vývoj v třech sledovaných zemích kolem roku 1050 rozbíhá. Uhry zůstávají jednotné a primogenitura se zde prosazuje poměrně záhy, neboť bratři a synovci nastupují na trůn jen v okamžiku, kdy některá ze starších větví rodu vymře. Polsko se prakticky rozpadá a paralely lze hledat ve vývoji na Rusi se seniorem v čele dynastie, který ale de facto vládne jen ve svém knížectví; přemyslovské državy se sice nerozpadnou, avšak z boje o trůn není vyloučen nikdo a mezi pražskými knížaty narazíme i na zdánlivé outsidersy. Příčiny odlišného vývoje je těžké odhalit, v případě Uher snad mohla zafungovat stabilita plně rozvinuté církevní organizace ve spojení s kontinuitou královské hodnosti. Argumentaci by nepochybně pomohlo, kdyby autor se stejnou erudicí zmapoval rovněž vývoj do počátku 12. století.

Knihla představuje ambiciózní pokus o výklad dějin středověčochodní Evropy z hlediska dějin dynastií. Dalewski vychází nejenom z výtečné znalosti původních pramenů, ale také z produkce jednotlivých národních historiografií a vykračuje z jejich zdánlivě bezpečného rámce. Hodnota výkladu spočívá i v komparativním přístupu, který kromě sledovaného regionu reflektuje vývoj v celé rané středověké Evropě a umožňuje autorovi vidět některé společné rysy. S menší důsledností bohužel Dalewski využívá srovnávací metody tam, kde by bylo možno vyzdvihnout specifika a rozdíly, jež dojem monolitní fungujícího modelu vývoje výrazně narušují.

DAVID KALHOUS

Marzena MATLA-KOZŁOWSKA, *Czechy*. *Początki Państw*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2014

310 s., ISBN 978-83-7177-806-3

Marzena Matla-Kozłowska, působící v současné době na Univerzitě Adama Mickiewicze v Poznani, je už etablovanou zahraniční odbornicí na dějiny rané středověkých Čech. Na svou odbornou monografii *Pierwsi Przemyslidzi i ich państwo (od X do polowy XI wieku). Ekspansja terytorialna i jej polityczne uwarunkowania* (2008) navázala populárně laděnou publikací, která v produkci poznaňského vydavatelství odstartovala celou sérii *Początki Państw*. Vedle Čech již nyní vyšla též raná historie Uher, Gruzie, Německa, Turecka a Norska, ohlášený je svazek věnovaný Kyjevské Rusi.

Autorka vychází ze své dříve publikované monografie. V souladu s relativně ustáleným viděním situace považuje tedy za „státotvornou“ epochu čas od prvních zpráv o českém území končící pak dobou vlády Břetislava I., který státní organismus rané středověkých Čech stabilizoval. S výjimkou kapitoly věnované christianizaci coby nejvýznamnějšímu fenoménu provázejícímu vznik státu postupuje Matla-Kozłowska pouze chronologicky. Jelikož se jedná o práci spíše popularizačního charakteru – chybí poznámkový aparát, suplován je jen velmi krátkým seznamem literatury – je zřejmé, že řada témat je pojata kompilačně bez zásadních přínosů do stávající diskuse. I přesto se ovšem autorka dokázala v několika případech vymezit a přispět do těchto debat originálními tezemi.

Asi nejvýznamnější odlišností od obecně přijímaných interpretací je autorčino oživení „kmenové teorie“. Na území české kotliny hledá přinejmenším tři až čtyři další kmeny vedle „přemyslovských Čechů“. Svou odlišnou identitu si podle jejího názoru udržují delší dobu jihočeští Doudlebi, severozápad Čech obývající Lučané (jejichž polomytického vládce Vlastislava spojuje díky jeho jménu s Vitislavem známým z Fuldských análů). Nejvýraznější roli v celém 10. století ovšem hrají „charvátští“ obyvatelé východních Čech, z jejichž kmene se rekrutují knížata Kouřimi (k nimž autorka připojuje i Widukindova enigmatického *subregula*, poraženého roku 936) a později také Slavníkovci. Toto druhé mocenské centrum Matla-Kozłowska nechává na několika místech významně zasáhnout do českých dějin jako svým způsobem rozvratný element. Skutečnou jedinouvládu v Čechách tedy dle jejího pohledu začíná až Boleslav II. v době vyvraždění

Libice. Tomuto počínu ovšem nedává poznaňská badatelka punc státotvorného činu, jak ještě uvidíme. V celé knize poněkud chybí hlubší úvaha na téma, jak mohlo vypadat takovéto faktické dvojvládní v dobách přemyslovské expanze a zda by případnou krizí (kterou navíc autorka uspíšila o několik let) přemyslovsko-slavnickovská diarchie snášela tak dlouho.

První fázi skutečného sjednocování Čech klade autorka v souladu se současnými úvahami archeologů již před vládu knížete Boleslava, kterého spojuje spíše až s vnější expanzí, již podpořil i fakt, že po dohodě s Otou I. mohli oba vládci využít oslabení Maďarů. Jisté „urychlení“ expanze českého státu poté autorce umožnilo také posunout dataci prvních významných územních ztrát přemyslovských knížat už do sedmdesátých let 10. století, tedy do doby – dosud spíše pozitivně popisovaného – počátku vlády Boleslava II. Ten je v autorčině pojetí skutečně negativní postavou, která prakticky vůbec nedorostla kvalit svého otce. Čechy jsou již od konce sedmdesátých let z pohledu Matly-Kozłowska izolované, prakticky bez spojení a neustále ztrácející okrajová území. Také vztahy k otonské říši se nachází na bodu mrazu, i když to očividně nebránilo Boleslavovi, aby si v této době získal za manželku Emmu, již autorka považuje v souladu s částí badatelské obce za bývalou západofranskou královnou. Matla-Kozłowska zdůrazňuje, že přímé příbuzenství s rodinou císařovny-regentky Adély mohlo po smrti Theofano českou pozici poněkud napravit.

V duchu svých dosud publikovaných prací a předchozích tezí o prakticky srovnatelné pozici Slavnickovců a Přemyslovců líčí autorka děje kolem roku 1000 jako přímý důsledek špatného vztahu Přemyslovců s říšským chráněncem Vojtěchem. Především kvůli vyhnání pražského biskupa a vyvraždění jeho rodiny ztratily Čechy koncem 10. století šanci na zapojení do otonského programu *renovatio*, a přišly tak o možnost získat arcibiskupství či královskou korunu. Autorka jednoznačně patří k zastáncům příběhu, který nacházíme ve vojtěšské hagiografii a který považuje Vojtěcha již od mládí za významnou osobnost evropského formátu (oproti spíše skeptickým hlasům některých současných badatelů, kteří upozorňují, že tento obraz s jistotou nacházíme až v pramenech vzniklých po mučednické smrti pražského biskupa).

Počátek 11. století je líčen vcelku stereotypně, vyjma některých drobných modifikací obrazu střední Evropy – především v současné době poměrně populárních tezí Jána Steinhübela o nitranském knížectví, které existovalo jako ohraničený státní útvar, v němž pouze postupně přejímali

Češi, Poláci a Maďari vládu. Za nejvýznamnější postavu českých dějin této epochy pokládá Matla-Kozłowska knížete Oldřicha, jenž dokázal vhodným manévrováním vytěžit maximum ze složité situace českého státu a překonat tak všechny své bratry i nepřeliš schopného otce. Na jeho úspěchy pak navazuje přirozeně vláda Břetislava, jehož nechává autorka vstoupit na scénu až před koncem dvacátých let 11. století při dobývání Moravy, v souladu s názory polských medievistů posunutého až do let 1029–1030. Nemálo prostoru je pochoptitelně věnováno také komentáři výpravy Břetislava I. do Hnězda a souvisejícího prvního známého zákonodárného počínu. Z pohledu polské badatelky Břetislav umně využívá tradice sporu Čechů s Vojtěchem, aby mezi předáky prosadil zákony, které se s původními předměty sporu mezi Přemyslovcí a biskupem kryjí jen do jisté míry.

Práce Marzeny Matly-Kozłowské představuje solidní autorský počín, byť vydatně čerpá z její předešlé monografie. Autorka prezentuje konzistentní syntézu vybavenou množstvím originálních myšlenek. Nepřekvapí skutečnost, že zejména od vystoupení Měška I. jsou dějiny českého státu popisovány výrazně s ohledem na dějiny polské. Na druhou stranu může tato optika pro čtenáře uvyklého na čistě „české“ dějiny vznikajícího přemyslovského státu představovat zajímavé uvedení do kontextu širších střeoevropských dějin, např. časovou korelací definitivního založení pražského biskupství s boji Měška I. v Pomoří.

JAKUB IZDNÝ

Karel DVOŘÁK, *Soupis staročeských exempl / Index exemplorum paleobohemicorum*, editor Jan Luffer, spolupracovník Kamil Boldan, 2. rozšířené a opravené vydání, Argo, Praha 2016 (= Folkloristika 1)

293 s., ISBN 978-80-257-1767-7

Exempla byla ve středověké literatuře populární zejména jakožto atraktivní ilustrační vyprávění, která pomáhala doplňovat kázání o moralistní nebo edukativní rozměr a přitáhnout k nim pozornost příběhůchtivých posluchačů. Jako předmět zájmu pro badatele mnoha oborů jsou exempla „dobrá k myšlení“ i dnes. Je tomu tak mimo jiné proto, že jsou zvláštním útvarem stojícím na několikrát pomezí: mezi řadou tradičně stavěných literárních žánrů, v nichž se mohou